

O ODNOSU RATNE DOKTRINE I KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

Naša publicistika je s razlogom sve bogatija raspravama i razmišljanjima o fundamentalnim pitanjima savremene misli i prakse, kao što su pitanja ratne doktrine i koncepcije ONO. Prateći rezultate takve aktivnosti, može se uočiti da se različito shvata odnos između ratne doktrine i koncepcije ONO. Istina, autori se obično ne izjašnjavaju neposredno o tom odnosu, ali se na posredan način uočava njihov stav. Prema nekim, koncepcija ONO predstavlja izvorište naše ratne doktrine, ona je širi pojam, prethodi joj i opredeljuje je, a po drugima, ratna doktrina je pojmovno širi fenomen i predstavlja determinišući faktor koncepcije ONO. Najzad, postoji i treće mišljenje koje ističe dilemu o tome da li su nam potrebne, odnosno da li uopšte postoje dve kategorije (fenomena) doktrina i koncepcija — nisu li u pitanju sinonimi.

Mislim da postoje duboki ne samo semantički, već i logički razlozi da se taj odnos otkrije i jasno definiše. Utvrđivanje i uvažavanje adekvatnog odnosa između ovih kategorija jedan je od uslova uspeha u razvijanju naučne misli.

Koliko je poznato, do sada u nas nije bilo skretanja pažnje na to stanje u shvatanjima ovoga odnosa, niti pak pokušaja da se taj odnos explicite iskaže. Ovim prilogom se čini takav pokušaj. Čini se to sa željom i da se podstakne razmišljanje o tom pitanju, budući da je sporno, i da se doprinese razjašnjenju problema.

U traženju odnosa o kome je reč, neophodno je da pristupanje postavljenom problemu bude maksimalno objektivno. Ne opredeljujući se unapred za definiciju tog odnosa, tražimo ga na taj način što ćemo prvo ustanoviti pojam i sadržaj ratne doktrine i koncepcije ONO, pa, kada obavimo taj deo posla, spoznamo njihove prirode, i odnos između njih otkriće nam se sam sobom.

Šta je doktrina o ratu ili ratna doktrina?

Ako je uobičajeno da se semantički pod pojmom doktrine podrazumeva nauka, naučnost, učenje, skup prihvaćenih učenja, pogleda o nekom pitanju, ili stavovi o nečemu, možemo kazati da je ratna doktrina jedne zemlje, jedne partije, pokreta i sl. njihovo prihvaćeno shvatanje, odnosno prihvaćeni stavovi o ratu. Pošto rat nije samo vojni već i politički, sociološki, istorijski i drugi fenomen, što znači da se radi o složenoj pojavi sa mnogim aspektima — zato je ratna doktrina pojmovno i po sadržaju šira od tzv. vojne doktrine (odnosno doktrine o oružanoj borbi).

Ratna doktrina je prihvaćeno, a ne bilo kakvo shvatanje ili teorija. To znači da je reč o relativno trajnijem odnosu prema ratu onog društvenog faktora o čijoj se ratnoj doktrini radi. Kao što je rat kompleksna pojava, tako je i ratna doktrina kompleksna i predstavlja sintezu prihvaćenih stavova o pojedinim aspektima rata. To znači da bismo mogli govoriti o ratnoj ekonomskoj doktrini, o političkoj ratnoj doktrini, o doktrini oružane borbe i sl. Kada, pak, kažemo — ratna doktrina, mislimo na sveukupan pogled na rat. U izgradnji doktrine o ratu učestvuju doktrine o njegovim pojedinim aspektima. Kao i u drugim slučajevima, ratna doktrina je determinisana klasnom suštinom i karakterom društvenog faktora koji stvara svoju ratnu doktrinu. Budući da je klasno determinisana, ratna doktrina može biti predmet sumnje sa naučnog stanovišta. Pošto je rat društveno-istorijska i specifična pojava, ratna doktrina obuhvata stavove o svim osnovnim, ali mnogobrojnim pitanjima rata: pogled na uzroke ratova, na njihovu društveno-istorijsku funkciju, shvatanje o izvorima ratnih opasnosti, stavove o društvenom karakteru rata, stav prema mogućim oblicima ili vidovima ratova, fizionomiji rata, mišljenje o ulozi i načinu angažovanja pojedinih faktora u ratu (čovek, tehnika, prostor, vreme), prihvaćenu ocenu o vojno-političkom položaju zemlje, stavovi o pitanju savezništva, procena o trendu razvoja međunarodne situacije i dr.

Kao i svaka druga i doktrina o ratu stvara se svesno, sa ciljem da se na temelju nje izgradi neki program rada, izvede neka akcija, sprovede praktična aktivnost. Doktrina se stvara o fundamentalnim pitanjima života, a u red ovih svakako spada i rat. Ratna doktrina je rezultanta subjektivnog (stavovi o ratu su determinisani društveno-političkom prirodom faktora o čijoj je doktrini reč) i objektivnog (prihvatanje i uvažavanje prirodnih zakona koji deluju nezavisno od konkretne volje onih koji stvaraju doktrinu.) Neke stvari su, dakle, date objektivno u odnosu na volju kreatora doktrine. U pitanju rata, tako objektivno datih fenomena ima dosta: uloga faktora u ratu, fizionomija rata, uticaj tehnike na borbena dejstva i ponašanje oružane

sile u borbi, uticaj razvoja proizvodnih snaga društva na razvoj ratne tehnike i dr. Neki elementi ratne doktrine se mogu svesno izgrađivati u skladu sa opštim političkim ili ideološkim pogledima i društvenim potrebama. Takav je, na primer, stav prema ratu, tj. opredeljenje za napadački ili odbrambeni, stav o pitanju društvenog karaktera rata i sl.

Šta je koncepcija ONO?

Od svih leksikografskih značenja reči koncepcija, najbliže nam je — *zamisao*. Prihvativši ga, možemo reći da koncepcija ONO predstavlja našu zamisao o načinu organizovanja odbrane zemlje i same odbrane. Kao što je slučaj i sa ratnom doktrinom, i koncepcija ONO predstavlja kompleksan pojam jer ne ostaje samo u sferi oružane borbe, već doseže do razmera pripremanja i angažovanja svih materijalnih i ljudskih potencijala, pa i prostora i vremena. Tako shvaćena, koncepcija ONO predstavlja odgovor na pitanje koja varijanta, koji vid rata valja prihvatiti, tj. na koji način se suprotstaviti protivniku, koje snage i kako organizovati i angažovati.

Koncepciju ONO možemo shvatiti kao strategijsku odluku, kao rešenje o organizovanju odbrane zemlje i same odbrane.

Kada već pominjemo reč koncepcija, valjalo bi razmotriti i pitanje da li nam i dalje odgovara taj termin. Genetički gledano, kada se stvarala vizija našeg savremenog odbrambenog sistema, termin koncepcija (koji se razvio iz prvobitnog izraza — koncept) mogao je imati opravdanja, jer se tada zaista radilo tek o zamisli kako da se izgradi (razvije) sistem odbrane i kako da funkcioniše u ratu. Budući da smo taj sistem već konstituisali u skladu sa koncepcijom o njemu i da već postoji u životu, nije li moguće, umesto o koncepciji, govoriti o sistemu odbrane? Naš odbrambeni sistem predstavlja materijalizaciju koncepcije, tj. on više nije samo zamisao, nego ostvarenje. Taj sistem smo konstituisali i u funkcionalnom i u institucionalnom pogledu. Ako smo kompleksno ostvarili zamisao o odbrambenom sistemu zemlje, ako je koncepcija o njemu već realizovana, između ostalog, i kroz zakonske i podzakonske propise koji čine njen pravni izraz, ako se naše društvo u skladu sa njom na svojevrsan način već prestrojilo, umesto o koncepciji opštenarodne odbrane, mogli bismo govoriti o sistemu ONO ili odbrambenom sistemu, ili — sistemu narodne odbrane. Koji bi naziv za ovaj pojam bio najadekvatniji trebalo bi da se posebno ustanovi. Tako bi koncepcija o sistemu ONO mogla biti shvaćena kao istorijska kategorija, u današnjem trenutku već prevaziđena, jer je prerasla u razvijen sistem.

Ako bismo se opredelili za napuštanje prevaziđenog izraza — koncepcija ONO i prihvatili jedan od izraza: sistem ONO, sistem NO

ili odbrambeni sistem, verovatno je da bismo lako izbegli i spor o pitanju odnosa između ratne doktrine i koncepcije ONO, odnosno sistema ONO. Izraz — sistem ONO — jasnije od koncepcije implicira svoju suštinu i sadržaj.

Izloženi opis pojmova ratne doktrine i koncepcije ONO, odnosno sistema ONO, može da nam ukaže na njihov međusobni odnos.

Prema učinjenoj deskripciji pojmovnog i sadržajnog u jednom i drugom, očigledno je da je ratna doktrina širi pojam, da predstavlja idejnu, političku, vojnostručnu platformu, tj. osnovu od koje se pošlo u traženju odgovora na pitanje kako u datim uslovima savremenog sveta i odnosa u njemu, a s obzirom na prihvaćene stavove o ratu u svim njegovim dimenzijama i modalitetima na području od uzroka do posledica, braniti zemlju. Koncepcija (zamisao) o izgradnji sistema odbrane se, dakle, naslanja na ratnu doktrinu, doktrina tu zamisao determiniše, usmerava, ona postavlja zahteve (iz nje proizlaze zahtevi) na koje koncepcija o odbrani mora da da praktičan odgovor. Doktrina o ratu je faktor koji ukazuje i na samu potrebu organizovanja društva za odbranu i na moguće načine organizovanja te odbrane. U oblast ratne doktrine spada, na primer, shvatanje o mogućnosti uspešnog otpora tzv. malih zemalja svakom agresoru, ocena i moći ili nemoći vojne sile. Stavovi i uverenja o tim pitanjima su i odgovor o smislu, i celishodnosti odbrambenih napora zemlje.

Doktrina o ratu se bavi pitanjem opšteg odnosa snaga i odgovara na pitanje o mogućnosti ostvarivanja povoljnijeg odnosa snaga u korist branioca, a koncepcija o odbrani treba da da takva rešenja kojima će se obezbediti da se ta potencijalna mogućnost pretvori u realnost. Doktrina o ratu sadrži shvatanje o mogućnosti iznenađenja, koncepcija o odbrani, pak, treba da odgovori takvim rešenjima u praksi kojima će se osujetiti iznenađenje ili će se ublažiti njegove posledice. Stav doktrine je da se briše razlika između fronta i pozadine, a koncepcija o odbrani treba u skladu sa takvim shvatanjem da pripremi odgovarajući način organizovanja, pripremanja i ponašanja svih učesnika u ratu — od građana do društveno-političkih zajednica. Doktrina ne isključuje mogućnost da protivnik vazдушnim desantima ili prodorima oklopno-mehanizovanih snaga privremeno zaposedne teritoriju zemlje ili njen deo. Od koncepcije o odbrani zemlje se traži da pronađe odgovor na pitanje kako se ponašati u takvoj situaciji i kako obezbediti da protivnik bude tučen i u takvim uslovima. Stav doktrine je da je prevaziđena ranija podela na tzv. vojne i nevojne ciljeve i da, skladno tome, treba očekivati velike gubitke u tzv. pozadini. Koncepcija je odgovorila na pitanje kako organizovati i sprovoditi civilnu zaštitu kao deo narodne odbrane čiji je zadatak zaštita i spasavanje stanovništva i materijalnih dobara.

Doktrina o ratu odgovara na pitanje procene vojno-političkog položaja zemlje; koncepcija o odbrani odgovara svojim rešenjima na zahtev adekvatnog organizovanja, grupisanja (raspoređivanja) i početnih dejstava oružanih snaga. Fizionomijom rata na našem području bavi se naša ratna doktrina, koncepcija o odbrani rešava problem adekvatnog obrazovanja, organizovanja, naoružavanja, obučavanja i dejstva oružanih snaga i ponašanja ostalih segmenata odbrambenog sistema zemlje.

Fragmentarno, navedeni primeri imali su zadatak da поближе pokažu odnos između ratne doktrine i koncepcije ONO, odnosno sistema ONO, kako taj odnos vidi autor ovoga priloga.

Naša ratna doktrina i koncepcija ONO (sistem ONO) nalaze se u odnosu koji je determinisan njihovom prirodom i funkcijom. Ratna doktrina predstavlja opštu sintezu osnovnih stavova o ratu u kojima su odraženi priroda našeg društveno-političkog sistema i spoznaja o zakonima društvenog razvitka u okviru čega egzistira i fenomen rata kao izraz prisustva mnogih protivrečnosti u ljudskom društvu, u čijem se rešavanju i on angažuje kao oblik (sredstvo) kada izostane primena drugih.

Doktrina o ratu egzistira kao nezavisna, relativno trajnija kategorija i predstavlja opštu i determinišuću platformu koja opredeljuje zahteve za odgovarajućim aktivnostima društva, usmerenim sopstvenom osposobljavanju za odbranu i samoj odbrani. To znači da naša ratna doktrina predstavlja opredeljujući faktor u odnosu na koncepciju ONO, ona joj je izvorište opštih i konkretnih zahteva i smernica. Determinisana ratnom doktrinom, koncepcija ONO predstavlja zamisao o ostvarivanju zahteva doktrine u skladu sa našim materijalnim, prostornim i ljudskim mogućnostima, a sistem ONO označava njenu realizaciju. Tako smo posredstvom koncepcije svoja doktrinarna shvatanja o ratu inkarnirali u sistemu ONO.

U daljem bi se moglo govoriti o tome da li postoji povratno dejstvo koncepcije, odnosno sistema ONO na doktrinu. O tome bi se odmah moglo reći da takav povratni uticaj postoji, a u čemu i kako se to dešava — trebalo bi posebno istraživati.

Priroda problema o kome je reč ne dozvoljava da se on rešava bilo kakvom konvencijom, jer je odnos između ratne doktrine i koncepcije ONO dat njihovom prirodom. Taj odnos postoji, o njemu se ne možemo dogovarati, možemo ga samo otkriti, tj. ustanoviti, a ne konstituisati. Odnos je dat zakonito i mi ga ne možemo menjati, možemo samo da ga poznajemo ili ne poznajemo, priznajemo ili ne priznajemo, uvažavamo ili ne.

Potpukovnik
dr Milan VUČINIĆ